

SZÁNTÓ RICHÁRD

Az angol–magyar kapcsolatok néhány vonatkozása az 1390-es évek közepén

BEVEZETÉS*

Magyarország XIV. század végi külkapcsolatainak kétségkívül nem a legfontosabb, de azért említésre méltó része az angol–magyar viszony. Ennek jobb megismerését segítheti az alább ismertetendő néhány adat, amelyek egy része a XIV. század végi kereszties hadjárat gondolatára, másik része az 1396. évi törökellenes kereszties háború diplomáciai előkészítésére és az erről kialakult eltérő véleményekre, a harmadik része pedig a hadjárat utáni időszak angol–magyar kapcsolataira vethet némi fényt. Ezen kívül a felhasznált források és szakirodalom alapján remélhetőleg az is láthatóvá válik, hogy a kereszties háború eszmeisége nem állt távol a XIV. század végén az angoloktól, akiknek politikai és katonai jelenléte abban az időben megfigyelhető a kereszténység keleti határvidékén.

I. A KERESZTES HADJÁRAT GONDOLATA

A török veszély az 1380-as évek közepén már ismert volt Nyugat-Európa fejedelmi udvaraiban. VI. Leó, Örményország királya 1385-ben az angol udvarba látogatott annak érdekében, hogy elősegítse az angol–francia békét, s kezdeményezzen egy törökellenes kereszties hadjáratot.¹ Az 1392-ben Amiens-ben tartott konferencián VI. Leó, Örményország névleges királya tájékoztatta a résztvevőket a török veszélyről, és segítséget kért Anglia illetve Franciaország vezetőitől,² ami nem volt reménytelen próbálkozás, ugyanis az angolok élénken

* Ezúton is köszönetet mondok Engel Pál akadémikusnak, aki felhívta figyelmemet az angolok közép-európai jelenlétére az 1390-es években.

¹ ANTHONY GOODMAN: John of Gaunt. Harlow 1992. (a továbbiakban: GOODMAN 1992.) 201.

² GOODMAN 1992. 202.

érdeklődtek a Mediterráneum iránt. Például angol lovagok alkották az egyik legnagyobb csapattestét annak a hadseregnek, amely Péterrel, Ciprus királyával 1365-ben elfoglalta Alexandriát.³ Ebben az akcióban vett részt John Grey, Codnor lordja, aki John of Gauntnak hű követője volt.⁴ Adatok vannak arra, hogy John of Gaunt 1366-ban egy keresztes háború okán kezdett el katonákat toborozni.⁵ Itáliában Sir John Hawkwood megszervezte a híres Fehér Csapatot.⁶ A Bourbon herceg 1390-ben Tuniszba vezetett hadjáratában is részt vettek angolok,⁷ akik között ott volt John Beaufort, John of Gauntnak, Lancaster hercegének egyik fia.⁸ John of Gaunt egy másik fia Henry de Bolinbroke – Derby grófja és Herford hercege,⁹ a későbbi IV. Henrik angol király – fiatalkorában zarándokként elutazott a Szentföldre,¹⁰ s 1390-ben porosz területen tartózkodott, ahol legyőzte a litván király hadseregét.¹¹ Az angol–kasztíliai, angol–aragón, angol–navarrai, és az angol–portugál kapcsolatok élénkek voltak a XIV. század folyamán; valószínűleg fontosabbak voltak Anglia számára, mint a Kelet-Mediterráneummal és Magyarországgal fenntartott érintkezés.¹²

Az 1392. évi Amiens-i konferencián Leónak, Örményország királyának a kérésére VI. Károly francia király és John of Gaunt, Lancaster hercege pozitív választ adott. Az ő tervük hamarosan találkozott Zsigmond tervével.¹³ Érdekes különbség figyelhető meg az egyes történészek véleményében arról, hogy ki kezdeményezte a keresztes hadjáratot. Történészek egy csoportja Zsigmond

³ MAURICE KEEN: *English Society in the Later Middle Ages 1348–1500*. Harmondsworth 1990. (a továbbiakban: KEEN 1990.) 142.

⁴ GOODMAN 1990. 200.

⁵ Uo.

⁶ KEEN 1990. 142.

⁷ Uo.

⁸ GOODMAN 1992. 202.

⁹ WILLIAM DOUGDALE: *The Baronage of England; or A Historical Account of Lives and most Memorable Actions of Our English Nobility 1676*. (a továbbiakban: DOUGDALE 1676.) II. 119.

¹⁰ FREDERIC C. LANE: *Venice. A Maritime Republic*. London 1973. 346.

¹¹ DOUGDALE 1676. II. 119.

¹² John of Gaunt ibériai kapcsolataira vonatkozóan l. GOODMAN 1992. 111–143.

¹³ GOODMAN 1992. 202.

kezdeményezéseként tartja számon,¹⁴ de létezik egy másik vélemény is, amely szerint a nyugati királyi, hercegi udvarokban már a korábbi évtizedekben, elsősorban az 1380-as években megfogalmazódott egy keresztes hadjáratra vonatkozó elképzelés, és tulajdonképpen ennek aktuálissá válásakor csatlakozott a tervhez Zsigmond.¹⁵

Palmer szerint a keresztes háború ügyével elsősorban azok foglalkoztak, akik a nyugati egyházszakadás kérdésében már szorosabb együttműködést alakítottak ki az 1380-as évek végén és az 1390-es évek elején. A keresztes akciók 1389 után egyre gyakoribbá váltak. Derby grófja 1390-ben a német lovagrend porosz területeire vezetett egy expedíciót, amelyet 1391-ben angol és burgund csapatok érkezése erősített, s egy újabb követett 1392-ben. A Közel-Keletre tartó, jelentős személyekből álló zarándokcsoportok száma is megnövekedett. Palmer a Közel-Keletre zarándokló francia lovagokon kívül megemlíttette Sir Thomas Swinburne

¹⁴ MÁLYUSZ ELEMÉR: Zsigmond király uralma Magyarországon. Bp. 1984. (a továbbiakban: MÁLYUSZ 1984.) 104–105., 13–14. jgyz., amelyben Mályusz hivatkozik: SILBERSCHMIDT, M.: Das orientalische Problem zur Zeit der Entstehung des Türkischen Reiches nach venezianischen Quellen. Berlin 1923. A kereszteshadjárat kezdeményezésére vonatkozóan l.: RÁZSÓ GYULA: A Zsigmond-kori Magyarország és a török veszély. Hadtörténeti Közlemények. 1973/3. (a továbbiakban: RÁZSÓ 1973.) 413.; ENGEL PÁL: Magyarország és a török veszély Zsigmond korában (1387–1437). Századok 1994/2. (a továbbiakban: ENGEL 1994.) Atiya szerint a kereszteshadjárat gondolata már az 1390-es évek első felében foglalkoztatta a nyugati fejedelmeket, de a konkrét lépések kezdetét IX. Bonifác 1394-ben kiadott bullájától számítja. Atiya szerint ha maga a hadjárat gondolata nem is tulajdonítható kizárólagosan Zsigmondnak, a diplomáciai előkészítésben és kivitelezésben döntő szerepet játszott Magyarország uralkodója. ATIYA, AZIZ SURYAL: The Crusade in the Later Middle Ages. London 1938. (a továbbiakban: ATIYA 1938.) 435–438.

¹⁵ Goodman szerint Nyugat-Európában az 1360-as években is felvetődött a keresztes háború terve, Pierre de Lusignan, Ciprus királya Angliába látogatott 1364-ben és több angol nemes is csatlakozott hozzá (GOODMAN 1992. 200.). Ide sorolható Leónak, Örményország királyának nyugat-európai utazása az 1380-as években, amely során felkereste a francia, angol királyi és hercegi udvarokat egy törökellenes keresztes hadjárat megszervezése érdekében. Az 1392-ben az Amiens-i konferencián elhangzottak szintén jelzik azt, hogy a nyugateurópai fejedelmek foglalkoztak a keresztes hadjárat gondolatával (GOODMAN 1992. 201–202.). Palmer kutatásai szerint a nyugat-európai fejedelmek az 1390-es évek első felében több kisebb keresztes vállalatban is részt vettek és az 1394–95. években szoros együttműködés alakult ki a Lancaster, az Orleans meg a Bourbon hercegek között a keresztes háború ügyében. (J. J. N. PALMER: England, France and Christendom 1377–1399. London 1972. [a továbbiakban: PALMER 1972.] 197–202.).

útját 1392-ben, John, Roos lordja, Sir John Clanvow és Thomas, Clifford lordja közel-keleti utazásait, és másokét. Palmer szerint ezek a zárandoklatok lényegében felderítő utak voltak, amelyek közül soknak a költségét az uralkodók fizették. Egyre több jele mutatkozott annak, hogy az angol és francia, uralkodói és hercegi udvarokban komolyan foglalkoznak egy közös törökellenes keresztes hadjárat tervével. Palmer szerint ez a terv 1394-ben öltött határozott formát, egy angol–francia törökellenes hadjárat keretein belül, amelynek a fő csapásiránya a Balkánon lett volna.¹⁶

II. A KERESZTES HADJÁRAT DIPLOMÁCIAI ELŐKÉSZÍTÉSÉNEK ANGOL–MAGYAR VONATKOZÁSAI¹⁷

Közvetlenül az Amiens-i konferencia előkészítése után, 1391. december 23-án Merész Fülöp, Burgundia hercege elküldte egyik tanácsadóját, Guy de la Trémouille-t Velencébe és Magyarországra egy olyan ügyben, amely „nagyon közel állt a szívéhez”, és ez Palmer szerint bizonyára a keresztes hadjáratra vonatkozott.¹⁸

A keresztes hadjárat gondolata vélhetően az Amiens-i konferencián vált elfogadottá, és ott lett belőle politikai-katonai program, amelynek ekkor kezdődhetett a részletes tervezése és előkészítése. Froissart az 1392-ben Amiens-ben tartott konferenciáról azt írta, hogy VI. Károly francia király maga egészítette ki VI. Leónak, Örményország névleges királyának szavait, aki John of Gaunttal, Lancaster hercegével beszélgetett a török problémáról. VI. Károly azt mondta, hogy ha békét lehetne teremteni közöttük és II. Richárd angol király között, akkor

¹⁶ PALMER 1972. 197–198.

¹⁷ A keresztes hadjárat diplomáciai előkészítésére vonatkozóan: WERTNER MÓR: A nikápolyi hadjárat 1396-ban. (Első közlemény, Második közlemény egy vázlattal) *Hadtörténelmi Közlemények* 1925. (a továbbiakban: WERTNER 1925.) 31–62., 213–253., Kanizsai Miklós franciaországi és itáliai követjárása: 217–218. Szintén a diplomáciai előkészületekre vonatkozóan I. RÁZSÓ 1973. 413.; MÁLYUSZ 1984. 103–105.; ENGEL 1994. 275. A kereszteshadjárat diplomáciai előkészítésének francia vonatkozásaira I.: CSERNUS SÁNDOR: A középkori franciayelvű történetírás és Magyarország (13–15. század). Doktori (PhD) értekezés. Szeged 1997. 266–267.

¹⁸ PALMER 1972. 199.

szándékában állna megtámadni Törökországot, annak érdekében, hogy támogassa Magyarország királyát és a konstantinápolyi császárt, és megszabadítsa Örményországot a törököktől. Károly bízta Lancaster herceget, hogy pártfogolja a hadjárat tervét, amikor visszatér Angliába.¹⁹ A konferencia ideje alatt VI. Károly francia király tárgyalásokat kezdett Genovával, és megegyeztek abban, hogy Genova tengeri segítséget nyújt, ha Franciaország hadat indít a hitetlenek ellen.²⁰

Három hónappal később, közvetlenül az Amiens-i konferencia után, II. Richárd angol király bizalmasan tudtára adta a genovai doge-nak, Antonio Adorno-nak, hogy szintén meggondolta, és szándékában áll a keresztes hadjáratban való részvétel, ha elérkezik a megfelelő idő.²¹

1392 hátralevő részében további lényeges esemény a hadjárat előkészítésének ezen a vonalán nem történt, ami Palmer szerint a breton válságnak és VI. Károly elmebajának volt betudható. Két fontos akció azonban 1392 végén, 1393 elején már folyamatban volt, ezek a felderítést szolgálták. Leó örmény király 1393 elején visszatért balkáni útjáról, és Derby grófja 1392–93-ban végigjárta Európa keleti határvidékét, valamint elutazott Jeruzsálembe.²²

Derby grófja 1392. július 24-én indult Angliából a Baltikum felé, augusztus 24-én már Danskban volt, a német lovagrend államában hosszabb ideig tartózkodott, majd német területeken keresztül Csehországba utazott, október 13–24. között Prágában tartózkodott, és több cseh városba is ellátogatott.²³ 1392. november 4. és 7. között Bécsben szállt meg; ahonnan Velencébe utazott tovább, és november 30-ra ott is volt.²⁴ A gróf úti kiadásait tartalmazó számlák között szerepel egy tétel, amely szerint (1392. november 6.) 2 *grossi*-t fizettek Henricus Maunsell-nek, aki átvitte őket hajóval valamilyen vizen – feltehetően a

¹⁹ GOODMAN 1992. 202.

²⁰ PALMER 1972. 199.

²¹ Uo.

²² Uo.

²³ LUCY TOULMIN SMITH: *Expeditions to Prussia and the Holy Land Made by Henry Earl of Derby*. London 1894. (Reprint New York – London 1965.) LXXII–LXXIII. (a továbbiakban: SMITH 1965.)

²⁴ SMITH 1965. LXXVI.

Dunán – a magyar király háza mellett (*iuxta mansionem regis Hungarie*).²⁵ Smith szerint november 6-án fogadta Zsigmond király Henry grófot.²⁶ Erről a találkozóról tett említést John Capgrave művében (*De Illustribus Henricis*), leírva Derby grófjának hőskölteménybe illő utazását, aki a porosz területekről Lengyelországon és más különböző tartományokon át eljutott Magyarországra, ahol a magyarok királya tisztelettel fogadta és nagy ajándékokkal ékesítette (*Nam de Prusia versus Hungariam, per Poloniam, aliasque provincias diversas, pertransivit, ubi, a rege Hungarorum honorabiliter receptus, magnis muneribus decoratus est.*).²⁷ Henry, Derby grófja feltehetően nem járt 1392 őszén Magyarországon, ugyanis az utazás kiadásait rögzítő feljegyzésekből napra pontosan követhető az általa bejárt útvonal: november 8.: Traiskirchen, november 9.: Neunkirchen, ezután végig osztrák települések következnek, november 20.: San Daniele, nov. 22–23.: Treviso.²⁸ John Capgrave feltehetően tévedett, amikor azt írta, hogy Henry grófot a magyar király Magyarországon fogadta, vélhetően a bécsi találkozóról értesült rosszul.

Derby grófja november 30-án érkezett Velencébe, ahonnan december 23-án hajózott el, december 25-én kikötött Zarában²⁹ és a karácsonyt ott töltötte,³⁰ majd Liscába távozott.³¹ A gróf és kísérete 1393 januárjában és február elején a Szentföldön kegyhelyeket látogatott, február közepén már visszafelé indult, márciusban Raguzában jótékonykodott,³² majd Lesina, Zára és Pola érintésével érkezett vissza Velencébe 1393. március 20. napján.³³ Velencéből Észak-Itálián keresztül Franciaország felé indult Angliába.³⁴ Derby grófja az ismert források alapján nem járt a szűkebb értelemben vett Magyarország területén, de hajózott

²⁵ SMITH 1965. 195.

²⁶ SMITH 1965. LVIII.

²⁷ SMITH 1965. CX.

²⁸ SMITH 1965. LXXIV–LXXV.

²⁹ SMITH 1965. LXXVI.

³⁰ SMITH 1965. 277.

³¹ SMITH 1965. LXXVI.

³² SMITH 1965. LXXVII.

³³ SMITH 1965. LXXVII.

³⁴ SMITH 1965. LXXVII–LXXVIII.

Dalmácia vizein, és kikötött egyes városaiban, szigetein, amelyek a magyar király uralma alatt álltak a torinói béke (1381) szerint.³⁵

Érdemes megemlíteni, hogy Henry, Derby grófja – 1399–1413 között IV. Henrik néven Anglia királyaként uralkodott – távolabbi rokona volt Zsigmond királynak, ugyanis ő unokatestvére volt II. Richárd királynak (1377–1399), aki feleségül vette Zsigmond király testvérét, Csehországi Annát. Anna 1394-ben meghalt, de 1392–93-ban Derby grófja tulajdonképpen rokonait látogatta meg, amikor felkereste Csehországban Vencel királyt és Bécsben fivérét, Zsigmond királyt.³⁶

Ugyancsak az 1393. év folyamán – sajnos az időpontot Palmer sem tudta pontosabban megállapítani – egy kisebb angol–francia haderőt küldtek Zsigmond megsegítésére a török ellen.³⁷ Palmer ugyan nem vetette fel, de lehet, hogy ez az egység is elsősorban a katonai felderítés feladatával volt megbízva. Atiya 1393 kapcsán angolokat ugyan nem említett a magyar királyi udvarban, de szerinte Eu grófja és 100 francia lovag felajánlotta szolgálatait Zsigmond királynak, aki éppen ezelőtt aratott sikert Kisnikápolynál, így a franciákat nem a török, hanem a cseh eretnekek ellen hívta harcba. Atiya szerint Zsigmond jelezte a franciáknak egy török elleni keresztes hadjárat szükségességét, s közvetítésre kérte őket az ügy előmozdításáért a francia udvarban.³⁸ Atiya a kisnikápolyi siker esetében vélhetően téved, ugyanis Zsigmondnak ez a győzelme 1395-re tehető.³⁹

1393 során Leulinghamben folytatódtak az előző évben Amiens-ben elkezdődött tárgyalások, és Leó, Örményország királya benyújtott egy javaslatot a keresztes hadjáratra vonatkozóan, amit kedvezően fogadtak az angol felet képviselő Lancaster és Gloucester hercegek, akiket II. Richárd király utasított, hogy amilyen gyorsan csak lehet, egyezzenek meg annak érdekében, hogy lehessen valamit tenni a török fenyegetés ügyében.⁴⁰

³⁵ MÁLYUSZ 1984. 90–91.; BERTÉNYI IVÁN: Magyarország az Anjouk korában. Bp. 1987. 189–190.

³⁶ GOODMAN 1992. 406–411.; SMITH 1965. 310.

³⁷ PALMER 1972. 199.

³⁸ ATIYA 1938. 436.

³⁹ ENGEL 1994. 475.

⁴⁰ PALMER 1972. 199.

VI. Károly 1393. május 27. napján – éppen az előtt, hogy a betegsége újból úrrá lett rajta – adott felhatalmazást a jeruzsálemi Szent Sír-kápolna költséges felszerelésének elküldésére, így jelezve a keresztes hadjárat vezetésére irányuló szándékát. Néhány héttel később Derby grófja visszaérkezett Jeruzsálemből Franciaországba, majd sietett tovább Leulinghambe a tárgyalásokra, de a konferenciára már túl későn érkezett, viszont az Amiens-i francia udvarban négy napig tartózkodott, ahol Palmer szerint elmondta a közel-keleti utazása során szerzett információit. A következő hat hónapban VI. Károly betegsége miatt nem történt lényeges dolog az előkészületekben, de a király 1393 legvégére átmenetileg felépült betegségéből.⁴¹ Ekkor az angol külpolitika példaértékű diplomáciai lépéseket tett, valószínűleg a keresztes hadjárat előkészítésének ügyében.

Az angol kormányzat 1394 januárjában John Holandot, Huntingdon grófját, John of Gaunt, Lancaster herceg vőjét angol követként a magyar udvarba akkreditálta.⁴² Palmer feltételezi, hogy útja során John Holand tárgyalat Velencében, ugyanis az Itália felé vezető via Savoy-on, tulajdonképpen kerülőúton indult Magyarországra. Az 1394. év február havának elején az angol diplomácia egy másik követet is útba indított Sir John Golofre személyében, aki a király egyik legbizalmasabb lovagja volt, követi megbízatása a lengyel udvarba szolt. Mindkét követ az év jelentős részét távol töltötte Angliától. Erre az időre tehető Sir John Beaufortnak, John of Gaunt, Lancaster herceg törvénytelen fiának a német lovagrend porosz területein való tartózkodása, amelyről nem tudható, hogy magán- vagy hivatalos út volt. Palmer feltételezi, hogy Beaufort apja számára végzett felderítést, aki ekkor az angol haderő megbízott parancsnoka volt. Az angol követeket elkísérték Merész Fülöp, Burgund herceg és Lajos, Orleans-i herceg egyesített követségei. Ebben az évben, 1394. január 10-én Rénier Pot-ot elküldték Magyarországra, és vele ment, vagy közvetlenül követte féltestvére, William de la Trémoille, Burgundia marshallja. Ekkoriban küldték William de la Trémoille fivérét, Pierre-t a német lovagrendhez. Mindhárom követség az év végéig távol volt s az angol követekkel együtt tért vissza. Az angol, burgund és

⁴¹ Uo.

⁴² PALMER 1972. 200.

Orleans-i követek együttműködtek feladatuk megoldásában. Ez az ügy Palmer szerint a keresztesháború megszervezése volt, amit Merész Fülöp meg is írt egy levélben öt hónappal később unokatestvérének, Namur-i Wilmosnak. Ebben a levélben Fülöp kérte Vilmost, hogy segítsen neki fedezni egy kereszties hadjárat költségeit, amelyet együtt vezetne John of Gaunttal, Lancaster hercegével, és Lajos, Orleans-i herceggel a német lovagrend vagy Magyarország területén keresztül 1395 elején. Palmer szerint az említett követségek ennek a hadjáratnak az előkészítésével voltak megbízva.⁴³

Az 1390-es évek első felében még bizonytalan volt, hogy mi legyen a tervezett hadjárat fő csapásiránya. A nyugati diplomáciai tevékenység és a katonai felderítés három irányban mutatott kiemelkedő aktivitást. Az egyik a Kelet-Mediterráneum, amelyen keresztül a közel-keleti célpontok: Örményország és Palesztína voltak elérhetőek. A másik irány Magyarországon keresztül a Balkánon át a Török Szultánság, a harmadik felmerülő célpont a Baltikum lehetett. 1394-ben tehát még bizonytalan volt, melyikre esik a választás. A célirány kiválasztása körüli bizonytalanság lehetett az, amelyet Zsigmond király diplomáciája felismert, és a maga számára kedvezően tudta befolyásolni a még konkrét döntés előtt álló nyugati hatalmakat, feltételezhetően úgy, hogy jelentős fegyveres támogatást ígérve kapcsolódott a hadjárat tervéhez, és annak irányát a balkáni török célpontok ellen javasolta fordítani.

Ebben Zsigmond elképzelését segítette az a rajta kívül álló, de számára szerencsés tényező, hogy a német lovagrend nagymestere Fülöpöt, Burgundia hercegét Pierre de la Trémoille követ által úgy informálta, hogy a terepviszonyok sok nehézséget jelentenének, amelyhez hozzá kell számítani azokat a heves áradásokat, amelyek miatt a nagymester nem tudta megígérni az együttműködést a kereszties haderővel 1395 folyamán.⁴⁴ A közel-keleti hadjárat terve elsősorban VI. Károly francia uralkodó elképzeléseiben szerepelhetett, de betegsége, amelyről már fentebb szó esett, nem tette lehetővé számára egy ilyen jelentős vállalkozás kivitelezését.

⁴³ Uo.

⁴⁴ PALMER 1972. 202.

Ezzel szemben a Magyarországra küldött követek teljes sikerrel tértek vissza, ugyanis Zsigmond király késlekedés nélkül elfogadta az angol–francia javaslatokat, és megegyezett abban is, hogy együttműködik Burgundia, Orleans és Lancaster hercegeivel. Palmer szerint Zsigmond 1394 szeptemberében értesítette a velencei szenátust arról, hogy szándékában áll felállítani egy erős hadsereget 1395 májusára. Ezt az időpontot választotta a három herceg a kereszties háború kezdetéül, s ehhez igazodhatott Zsigmond.⁴⁵ A magyar uralkodó velencei diplomáciai akciójáról és a török elleni kereszties hadjárat előkészítéséről Rázsó Gyula a következőket írta: „Már 1394-ben Frangepán Iván vegliai gróf Zsigmond megbízásából előkészítő tárgyalásokat kezdett a velencei Signoria-val egy törökellenes szövetség dolgában.”⁴⁶

Ebben az évben (1394) Nyugaton már javában folytak azok a gazdasági intézkedések, amelyeket a hadjárat pénzügyi alapjának biztosítása érdekében foganatosítottak a nyugati hatalmak. Palmer számokkal is alátámasztott kutatási eredményei szerint mind a három hercegnek különböző forrásokból stabil pénzfedezet állt rendelkezésre, tehát a hadjárat pénzügyileg szilárd alapokon nyugodott.⁴⁷

Palmer szerint a felkészülésben az angolok jártak az élen, John of Gaunt 1500 fegyverest toborzott Angliában 1394 nyarán,⁴⁸ és 1394 novemberében elhajózott Gascogne-i hercegségébe,⁴⁹ ahol szándékainak megfelelően növelte csapatainak helybenmaradó részét, hogy lecsendesítse a hercegi hatalma ellen lázadó Gascogne-i mozgalmat.⁵⁰ Goodman kritikus azzal a véleménnyel szemben, hogy ez a haderő a kereszties hadsereg részeként lett volna felszerelve. Kétkedésének oka az a katonai szerződés, amelyet Sir Matthew Gournay kötött 1394 augusztusában Londonban Simon Raly *esquire*-rel, akit egy íjász kísért. A szerződésben ki volt kötve, hogy Raly katonai szolgálatot teljesít John of Gauntnak a Guyenne-i her-

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ RÁZSÓ 1973. 413.

⁴⁷ PALMER 1972. 200–201.

⁴⁸ PALMER 1972. 201.

⁴⁹ GOODMAN 1992. 196.

⁵⁰ PALMER 1972. 201.

cegségben egy évig, amíg Gaunt ott tartózkodik.⁵¹ Itt azonban meg kell említeni azt, hogy ezen egyetlen megállapodás alapján nem lehet az egész haderő szerződésére vonatkozó következtetést levonni. Az is említést érdemel még, hogy John of Gaunt vélhetően e sereggel 1395-ben hadjáratot indított spanyol földre Granada ellen,⁵² tehát csapataival elhagyta a rábízott francia tartományokat. Az angol kincstár John of Gaunt egy évre szóló Gascogne-i szolgálatait finanszírozta.⁵³ John of Beaufort engedélyt kapott II. Richárd angol királytól, hogy a tengeren túlra utazzon, és 1395-ben követte apját, John of Gauntot Gascogne-ba.⁵⁴

A szövetségesek keresték az együttműködés lehetőségét Velencével. A városállam 1394 szeptember 6-án ígéretet tett a csatlakozásra, ha a nyugati hatalmak a részvételükről kellő biztosítékot adnak.⁵⁵ Ezalatt IX. Bonifác pápa teljes odaadással támogatva a keresztes hadjárat tervét: két bullát adott ki, az egyiket még 1394. június 3-án,⁵⁶ a másikat október 15-én, amelyekben elrendelte a keresztes hadjáratot Nyugatról, Ausztria felől déli irányba Dalmácia felé. Palmer szerint amíg Zsigmond a még független balkáni fejedelmekkel kereste az együttműködés lehetőségét, nevezetesen Havasalföld fejedelmével,⁵⁷ addig a nyugati hatalmak keleti szövetségeseket kerestek a török ellen. VI. Károly tárgyalásokat folytatott Ciprus királyával 1395-ben, Velence Konstantinápolyal folyó levelezésében utalások vannak a Timur Lenkkel való kapcsolatfelvételre. Bizánc maga is csatlakozott a szövetséghez, és több német fejedelem is jelezte részvételi szándékát a keresztes hadjáratban.⁵⁸

Miután az angol–burgund követek megkapták Velence feltételes és Zsigmond szilárd ígéretét, hazatértek 1394 végén, de előbb még megegyeztek abban, hogy

⁵¹ GOODMAN 1992. 202–203.

⁵² GOODMAN 1992. 135.

⁵³ GOODMAN 1992. 210., 146. jgyz.

⁵⁴ DOUGDALE 1676. II. 121.

⁵⁵ PALMER 1972. 199.

⁵⁶ Mályusz ezt a bullát nem tartotta a török elleni háborúra vonatkoztathatónak. MÁLYUSZ 1984. 105., 15. jgyz.

⁵⁷ Zsigmond követei a francia és itáliai udvarokon kívül az egyiptomi mameluk szultánt is meglátogatták. ENGEL 1994. 276.

⁵⁸ PALMER 1972. 202.

1395. január 6-án Velencében találkoznak a magyarokkal annak érdekében, hogy kiegészítsék a saját terveiket, és megkössék a megígért szövetséget Velencével.⁵⁹ Lancaster, Orleans és Burgundia hercegei Fülöp, burgund herceg marsallját, William de la Trémoille-t bízták meg a végső megállapodások megkötésével, aki 1395 elején meg is érkezett Velencébe, ahol a magyar követek késlekedése miatt semmit sem tehetett. A velencei szenátus 1395. január 21-én levelet írt Fülöpnek, Burgundia hercegének, John of Gauntnak, Lancaster hercegének, és Lajosnak, Orleans hercegének, amelyben elnézést kért a késlekedés miatt, és kijelentette, hogy meggyőzte William de la Tremoille-t arról, hogy maradjon még Velencében és várja meg a magyar követeket, annak ellenére, hogy Tremoille-nek sürgős jelentést kellett volna küldenie a hercegeknek.⁶⁰ Két héttel később a magyar követek még mindig nem érkeztek meg és Trémoille türelme elfogyott, gyakorlatilag üres kézzel tért vissza Franciaországba, ugyanis Zsigmond király követei nélkül Velence sem tudott érdemi döntést hozni saját csatlakozásáról.⁶¹

Trémoille marsall türelmének elfogyásáról, és a velencei intézkedésekről az alábbi források adnak hírt. A velencei szenátus 1395. február 4-én határozatot hozott a törökellenes háborúval kapcsolatban. Ez a határozat ismert volt a hazai történettudomány előtt, ugyanis Mályusz Elemér a Zsigmondkori Oklevéltárban Ljubić alapján megemlítette azt az adatot, amely szerint „Velence a burgund követ [Trémoille marshall] kérésére elhatározza, hogy a török elleni háborúra vonatkozó válaszát követeivel fogja tudatni.”⁶²

A velencei szenátus 1395. február 4-i határozatának más, elsősorban angol vonatkozásait a Calendar of State Papers is tartalmazza, de a teljes szöveget ugyancsak nem közli: Burgundia marsallja megjelent a Signoria előtt azt mondván, hogy 12 napja várakozott itt a magyar követekre, s minthogy ők nem jöttek, ő választ kért Burgundia herceg ura, Orleans és Lancaster herceg urai számára az általa bejelentett követi megbízatásra vonatkozóan. A Signoria szavazást rendelt el arról, hogy az említett hercegeket hogyan értesítsék. A határozat

⁵⁹ Uo.

⁶⁰ PALMER 1972. 202–203.

⁶¹ PALMER 1972. 202.

⁶² Zsigmondkori Oklevéltár I. (1387–1399). Összeállította MÁLYUSZ ELEMÉR. Bp. 1951. 3805. (a továbbiakban: ZsO)

szerint, mivel ebben az ügyben a legfontosabb személyek (a magyar követek) nem voltak jelen, nem lehetett volna átgondolt feleletet adni a hercegeknek, ezért a Signoria úgy határozott, hogy ha majd meghallgatják a magyar követeket, a Signoria komolyan intézkedik a hercegek értesítéséről, ahogyan máskor hasonló körülmények között tette. Ezt a határozatot Marco Falier és Marin Caravello tanácsosok jelenlétében a Signoria 81 igen, 0 nem és 0 tartózkodás szavazattal elfogadta.⁶³ Egy hónappal később megérkeztek a magyar követek Velencébe, és az első formális audienciájuk 1395. március 5-én volt,⁶⁴ de Atiya szerint a háromfős magyar küldöttség Kanizsai Miklós vezetésével csak 1395. március 10-én érkezett Velencébe.⁶⁵

A török háború előkészítésére vonatkozó következő határozat szerint (1395. március 10.) „Velenec megállapítja, hogy a török elleni hadjáratban hajóival milyen mértékben vesz részt.”⁶⁶ Ugyanerről a döntésről némileg másként tájékoztat a Calendar of State Papers velencei forrásokat tartalmazó kötete, amely szerint a velencei szenátus az alábbi döntést hozta: a magyar követeknek azt a választ adják, hogy amikor Magyarország királya szárazföldön elindul a török ellen Burgundia, Orleans és Lancaster hercegeivel, a Signoria felkészül az együttműködésre a tengeren.⁶⁷

Március 12-én a szenátus döntött a keresztes hadjárat tengeri támogatásáról. Velenec vállalta, hogy a szövetségesek teljes hajóhadának 25%-át kiállítja, azzal a feltétellel, hogy ez a velencei rész nem haladja meg a 25 hajót.⁶⁸ A Zsigmondkori Oklevéltár szerint 1395. március 12-én „Velenec megállapítja a magyar követek kérésére a török háborúban való részvétele mértékét abban az esetben, ha Franciaország és Anglia távol maradnának.”⁶⁹

⁶³ Calendar of State Papers and Manuscripts, Relating to English Affairs, Existing in the Archives and Collections of Venice, and in other Libraries of Northern Italy. Vol. I. 1202–1509. Edited by RAWDON BROWN. London 1864. 115. (a továbbiakban: Calendar of State Papers and Manuscripts)

⁶⁴ PALMER 1972. 203.

⁶⁵ ATIYA 1938. 437.

⁶⁶ ZsO I. 3873.

⁶⁷ Calendar of State Papers and Manuscripts 117.

⁶⁸ PALMER 1972. 203.

⁶⁹ ZsO I. 3880.

Atiya szerint a magyar követek Velencéből Lyonba utaztak, ahol csak Burgundia hercegével tárgyaltak,⁷⁰ de Palmer szerint a magyar követek Lyonban nemcsak Burgundia, hanem Orleans hercegével is találkoztak egy újabb, ugyancsak megmagyarázhatatlanul hosszú késlekedés után 1395 májusában.⁷¹ Hosszadalmas tárgyalásokat követően 1395. május 8-án Fülöp, Burgundia hercege elküldte kamarását, Rénier Pot-ot, és Lajos, Orleans hercege szintén elküldte titkárát, Louis de Buno-t Párizsba azzal a céllal, hogy informálják a királyt a legújabb eseményekről.⁷² Renier Pot lovag, az Orleans-i herceg kamarása 1395. május 15-én nyugtázta, hogy 150 frankot kapott Jean Poulain kincstárnoktól, amit Orleans és Burgundia hercegei adtak a napi kiadások fedezésére, hogy elkísérje a Magyarországról érkező követeket a Lancaster herceghez szóló megbízatásuk ügyében.⁷³ Valószínűleg a Fülöp herceggel való tárgyalások után a magyar küldöttek együtt mentek a burgund és Orleans-i követtel Párizsba, onnan tovább Bordeaux-ba, hogy tárgyalásokat folytassanak John of Gaunttal, Lancaster hercegével.⁷⁴ Atiya szerint Renier Pot elkísérte Kanizsait Párizsba, s azt is megemlíti, hogy útközben Kanizsai május 15–17-én Dijonban tartózkodott, ahol tisztelgő látogatást tett Burgundia hercegnéje előtt, majd Bordeaux-ba utazott, hogy találkozzon Lancaster hercegével, aki biztosította Kanizsait a keresztes hadjárat támogatásáról.⁷⁵ Rénier Pot és Louis de Buno arra is utasítást kaptak, hogy a VI. Károly királlyal való tárgyalás után utazzanak el Bordeaux-ba és kössenek megállapodást a Lancaster herceggel és a magyar követekkel.⁷⁶

A négyhatalmi konferencia Bordeaux-ban 1395 június–július havában zajlott, ahonnan a burgund és Orleans-i követ 1395. augusztus 6-án tért vissza Párizsba.⁷⁷ Atiya szerint Kanizsai Párizsba visszaérkezve találkozott a hercegekkel, s jelenlétükben VI. Károly francia királynak átadta Zsigmond király levelét, majd

⁷⁰ ATIYA 1938. 437.

⁷¹ PALMER 1972. 203.

⁷² Uo.

⁷³ GOODMAN 1992. 381.

⁷⁴ PALMER 1972. 203.

⁷⁵ ATIYA 1938. 437.

⁷⁶ PALMER 1972. 203.

⁷⁷ Uo., 29. jgyz.

egy beszédben elmondta a kereszténység keleti határait fenyegető török veszélyt, ezt a beszédet a király és a nemesek lelkesen fogadták. Kanizsai és követsége pedig a segítség ígéretével térhetett haza.⁷⁸ Erről Rázsó Gyula a következőket írta: az 1395. év tavaszán „Kanizsai Miklós vezetésével fényes követség indult VI. Károly párizsi udvarába, hogy a francia főnemességet megnyerje egy újabb kereszties háború gondolatának.”⁷⁹

Ekkor azonban már túl késő volt, a szövetségesek kifutottak az időből, ugyanis a sorozatos késlekedések 1395 májusára már összességében olyan jelentős veszteséggé adódtak össze, hogy abban az évben nem lehetett megindítani a hadjáratot. Emiatt Palmer a magyarokat tette felelőssé Fülöp, Burgundia hercege levele alapján, amelyet 1395. május 14-én írt Lyonból a feleségének, közvetlenül azután, hogy tárgyalt Zsigmond király követeivel.⁸⁰

A középkori nyugati diplomaták nem értették, és a XX. századi történész, személy szerint Palmer, egyenesen titoknak tartotta Zsigmond késlekedését, ugyanis szerinte a kereszties háború tervében résztvevő felek közül ő volt az, akinek a hadjárat a legtöbb hasznot hajthatta volna. Ez a késlekedés végzetesnek bizonyult az egész kereszties vállalkozás számára.⁸¹

Az 1395-re tervezett kereszties hadjárat 1395 nyarára majdnem bizonyosan eljutott az eredeti koncepcióhoz a politikai és diplomáciai tárgyalások szintjén. Még nem volt jele annak, hogy az eredeti vezetők a visszalépés mellett döntöttek volna, és Fülöp, Burgundia hercege hajlandó volt arra, hogy a burgund csapatokat vezesse a hadjáratban.⁸²

Palmer szerint a magyaroknak betudható késlekedés politikai zavarral járt Westminsterben, Bordeaux-ban és Avignonban, valamint szükségessé vált a terv teljes átdolgozása. Ezenkívül megrendült az a rövid politikai stabilitás Nyugat-Európában, amelyet a vezető hatalmak diplomatái rendkívüli erőfeszítések árán képesek voltak megteremteni legalább a hadjárat tervezett évére. A megváltozott helyzetben Anglia és Franciaország vezetői nem hagyhatták el országaikat.

⁷⁸ ATIYA 1938. 437.

⁷⁹ RÁZSÓ 1973. 413.

⁸⁰ PALMER 1972. 203.

⁸¹ Uo.

⁸² Uo.

Orleans hercege teljesen visszalépett. Fülöp, Burgundia hercege fiára, Nevers-i Jánosra bízta a burgund csapatok vezetését, és John of Gaunt, Lancaster hercege egyik fiának, a fiatal és csak 1392-ben lovaggá ütött John Beaufortnak adta át saját csapata irányítását.⁸³ Ő maga pedig 1395-ben a hispániai muzulmán Granadába tört be egy hadsereggel,⁸⁴ ugyanis bizonyára felismerhette azt, hogy 1395-ben az idő előrehaladottsága miatt már nem lehet elindítani a nyugati csapatokat a Balkán felé, ugyanakkor az ő egységei már hadrendben álltak Dél-Franciaországban. Az előkészületek ütemezésébe végzetes hiba csúszott, az angol egységek felszerelten várakoztak, a burgund herceg is indult volna, de a magyar fél még csak a diplomáciai szakaszban tartott.

John Beaufort elment 1396-ban a törökök elleni keresztes hadjáratba, és túlélte azt.⁸⁵ Beaufort a hadjáratban apjának, John of Gauntnak a kontingensét vezette.⁸⁶ A lordkancellár 1397-ben a parlamentben javaslatot tett a királynak, hogy adományozza John Beaufortnak a Sommerset grófja címet, kevéssel ezután megkapta a Dorset örögrófja rangot, valamint hatalmas birtokokat, később pedig franciaországi megbízatásokat is vállalt.⁸⁷

John Beaufort keresztes háborús hadvezetéséről és az angol egység részvételéről megoszlanak a vélemények. Atiya, Antonio Fiorentino krónikája alapján úgy vélte, hogy az angol haderőt, mintegy 1000 fegyverest, John of Holand, Huntingdon grófja vagy John of Beaufort vezette.⁸⁸ Ezzel szemben Tipton tagadja azt, hogy az említett személyek és velük angol csapatok részt vettek volna a keresztes hadjáratban. Érvelése alapos forráskritikai vizsgálatokra épül, amelyek alapján bizonyítja, hogy az említett személyek nem lehettek a nikápolyi csatában

⁸³ PALMER 1972. 204.

⁸⁴ GOODMAN 1992. 134–135.

⁸⁵ GOODMAN 1992. 203. Angolok részvételét említi a török elleni kereszteshadjáratban: ENGEL 1994. 275–276.; RÁZSÓ 1973. 415., 64. jgyz., amelyben hivatkozik: L. KUPELWIESER: Die Kämpfe Ungarns mit den Osmanen bis zur Schlacht bei Mohács, 1526. 1895. 14–15. Kupelwieser megemlíti a Lancaster herceget. (15.) Angolok, név szerint John Beaufort nikápolyi jelenlétét említi: WERTNER 1925. 219.

⁸⁶ GOODMAN 1992. 365.

⁸⁷ DOUGDALE 1676. II. 121–122.

⁸⁸ ATIYA 1938. 440., 4. és 7. jgyz..

jelen, mert megbízható források szerint a hadjárat idejében máshol voltak.⁸⁹ E vélekedés John Beaufort esetében nem teljesen helyes, ugyanis róla nem lehet pontosan tudni, hol tartózkodott attól kezdve, hogy apját, John of Gauntot elkísérte Gascogne-ba 1395-ben, egészen 1397 elejéig. Tipton szerint szervezett angol egység nem is vett részt a hadjáratban, Fiorentino adata tévedésen alapul.⁹⁰ Tipton az angol részvétel egyetlen igazolható formáját a johannita lovagrend angol egységeinek jelenlétében látja. Véleménye szerint a johannita lovagrend főpriorja, John Radyngton 1395. július 30-án engedélyt kapott II. Richárd királytól Anglia elhagyására. Tipton szerint az angol johanniták Rodosz szigetén gyülekeztek, hogy innen csatlakozzanak a Duna mentén haladó keresztiesekhez.⁹¹

A kereszties had vezetésében és összetételében bekövetkezett változás katasztrofális következményekkel járt. Palmer szerint John of Gaunt, vagy Merész Fülöp személyes részvétele esetén más lett volna a burgund és francia csapatok vezetése, aligha alkalmazták volna azt a taktikát, amely végül vereséghez vezetett. Merész Fülöp hadvezetését a körültekintő óvatosság jellemezte, John of Gaunt pedig hosszú és változatos katonai pályafutása során mindig szigorú fegyelmet tudott tartani csapatai felett, még akkor is, ha azok hosszú időn keresztül súlyos ellenséges nyomás alatt álltak.⁹²

A nikápolyi török győzelem közvetlen hatása az volt, hogy megakadályozta a tervezését a második és még nagyobb kereszties hadjáratnak, amelyet célul tűzött ki VI. Károly francia és II. Richárd angol király. Palmer szerint a nyugati hatalmak követni szándékozták a Philip de Mézieres által javasolt stratégiát, amely szerint az első kereszties hadsereg megtisztított volna egy területet, amely később hadműveleti bázisként szolgált volna a második, még nagyobb hadsereg számára, amely e területről indulva II. Richárd és VI. Károly vezetése alatt a Szentföldre jutott volna, egészen Jeruzsálemig. Palmer több, ezt az elképzelést igazoló adatot említ, többek között a két király levelezését 1395 májusában: eszerint ők elfogadták a Szentföldre irányuló egyesített kereszties hadjárat tervét. Az első kereszties haderő indulásakor a két uralkodó megismételte ama szándékát,

⁸⁹ TIPTON 1962. 531–532.

⁹⁰ TIPTON 1962. 533–534.

⁹¹ TIPTON 1962. 539–540.

⁹² PALMER 1972. 204.

miszerint a kereszténységet meg kell menteni a hitetlenektől. A nikápolyi hadjárat eredményeinek részletes áttekintése után a két király közvetlen tárgyalások folyamán, amelyek 1396 novemberében Calais-ban folytak, határozottan megegyezett afelől, hogy a következő év folyamán egy nagy és erős hadsereget szerelnek fel a Szentföld meghódítására.⁹³

Ez a terv azonban nem jutott el a részletes kidolgozás szintjére sem, mert a török győzelem és az utána kialakuló nemzetközi politikai helyzet, az egyes országokban beállt belpolitikai fordulatok megrendítették a kereszties hadjáratot támogató uralkodók trónját. Angliában a nikápolyi vereség csapás volt a király tekintélyére, mivel a kereszties háború fontos része volt az uralkodó francia-barátságon és a Franciaországgal való együttműködésen alapuló politikájának. Gloucester hercege megkérdőjelezte II. Richárd politikáját, s úgy reagált a nikápolyi verségre, hogy a franciák veszteségeit kihasználva újra kell indítani a háborút Franciaország ellen.⁹⁴ Zsigmond király uralma is meggyengült, több híve az ellentáborba állt,⁹⁵ 1397-ben országgyűlés összehívására is sor került az ország védelmének megszilárdítása érdekében.⁹⁶

A nikápolyi vereség után továbbra is élt a kereszties gondolat, de a nagy általános támadások terve lekerült a napirendről. Sokkal hatékonyabbnak és célravezetőbbnek mutatkozott a török fenyegetésben élő keresztény területek és városok, elsősorban Bizánc védelmének kisebb csapatokkal és pénzzel való támogatása.⁹⁷

III. UTALÁSOK ANGOL-MAGYAR KAPCSOLATOKRA AZ 1396. ÉVI KERESZTES HADJÁRAT UTÁNI ÉVEKBEN

Az alábbiakban csak annak a néhány adatnak az ismertetése következik, amelyek a két ország közötti kapcsolatokra vonatkoznak, de ezek nem mindegyike diplomáciai érintkezés.

⁹³ PALMER 1972. 205.

⁹⁴ PALMER 1972. 206.

⁹⁵ RÁZSÓ 1973. 422–423.

⁹⁶ MÁLYUSZ 1984. 108.; ENGEL 1994. 276–277.

⁹⁷ PALMER 1972. 206.

1. Henry de Bolinbroke, Derby grófja és Hereford hercege 1398-ban Elthemben megkapta II. Richárd levelét, amelynek értelmében el kellett hagynia Angliát, így számkivetettként Franciaországba ment, ahol VI. Károly király megbecsüléssel fogadta. Bolinbroke, Derby grófja Franciaországban tartózkodva levelet kapott apjától, John of Gaunt-tól, amelyben apja azt üzenté neki, hogy ne Magyarországra, hanem inkább Kasztíliaiba menjen.⁹⁸ További kutatást igényel annak kiderítése, hogy mi lett volna magyarországi látogatásának célja.

2. Ugyancsak az angol–magyar kapcsolatokra utal a következő feljegyzés. Henry of Lancaster lányának, Joan-nak és John Mowbray-nak a fia, az ifjabb John Mowbray 1326-ban született s franciaországi katonai szolgálatok után 1369-ben szentföldi zarándoklatra ment, de Konstantinápoly mellett elhaladva a tötökök megölték.⁹⁹ Az ő egyik fia volt az a Thomas Mowbray, Nottingham-i gróf és 1398-tól Norfolk-i herceg, akit II. Richárd király életfogytig tartó száműzetésbe küldött, de előbb 1398. február 26-án Windsore várába záratott, majd októberben szabadságát visszaadva, felszólította, hogy utazzon el negyven fős kísérettel.¹⁰⁰ A király engedélyezte, hogy Thomas Mowbray, Norfolk hercege Németországba, Csehországba, Magyarországra utazzon, illetve a Coventry-i parlament határozatának megfelelően ott tartózkodjon, s tengerentúli zarándoklatra is vállalkozhatott (Westminster 1398. október 3.).¹⁰¹ A király ugyanezen a napon engedélyt adott hűbéreseinek, Thomas Gray of Heton lovagnak, William Elmham lovagnak, George Felbrigg lovagnak, Richard Craddok lovagnak, Richard Burgh-nek, John Lancasternek, Thomas de Brunhamnek, Thomas Yokflete klerikusnak és John Rome klerikusnak, hogy Thomast, Norfolk herceget elkísérjék, s állandó tanácsára legyenek németországi, csehországi és magyarországi tartózkodása, valamint tengerentúli zarándoklata idején.¹⁰² Thomas Mowbray 1000 fontot vihetett magával, továbbá annyi arany és ezüst tányért, ékszer, vaseszközt és egyéb felszerelést, amennyit csak jónak

⁹⁸ DOUGDALE 1676. II. 120–121.

⁹⁹ DOUGDALE 1676. I. 127–128.

¹⁰⁰ DOUGDALE 1676. I. 128–129.

¹⁰¹ Calendar of the Patent Rolls. Richard II. Vol. VI. A. D. 1396–1399. London 1909. (Reprint Nenden/Lichtenstein 1971.) 420. (továbbiakban: CPR Richard II. Vol. VI. 1971.)

¹⁰² CPR Richard II. Vol. VI. 1971. 422.

látott. Ő sohasem tért vissza Angliába, ugyanis Jeruzsálemből visszafelé utazva Velencében megbetegedett és 1400-ban meghalt.¹⁰³

3. Kurucz György megemlítette John Parant-nak több uralkodóhoz, közöttük Zsigmond királyhoz induló követségét, amelynek idejét 1398-ban állapította meg.¹⁰⁴ Ugyancsak további kutatást igényel annak kiderítése, hogy mi volt ennek a követjárásnak a célja.

ÖSSZEGZÉS

A fentiek alapján megállapítható, hogy az angol–magyar kapcsolatok az 1390-es évek közepén rendszeresek, aminek oka elsősorban a keresztes hadjárat megszervezésére és kivitelezésére irányuló kölcsönös törekvésnek tulajdonítható. A keresztes hadjárat eszmeisége áthatotta a nyugat-európai udvarokat az 1380-as, 1390-es években, és a nyugati hatalmak, közöttük Anglia figyeltek a kereszténység keleti határait fenyegető veszélyekre, amelyek elhárítására erőfeszítéseket tettek.

Figyelmet érdemel a történészek között kialakult véleménykülönbség a keresztes hadjárat kezdeményezéséről. Az egyik álláspont szerint a nyugat-európai királyok és hercegek politikája nyomán valósult meg a keresztes hadjárat, a másik vélemény azt tükrözi, hogy Zsigmond nevéhez fűződik ennek kezdeményezése. Érdekes kérdés az is, hogy Zsigmond diplomáciája milyen okoknál fogva késlekedett oly hosszú ideig 1395 január és február havában, továbbá az egész tavasz folyamán, hogy nem lehetett legkésőbb 1395 májusában elindítani a nyugati keresztes csapatokat, amikor is az eredeti terveknek megfelelően meg kellett volna indítani a hadjáratot. Ugyancsak fontos, hogy a felkészülés legelőrehaladottabb fázisában levő Lancaster csapatok, amelyek 1394 végén már Gascogne-ban állomásoztak, vajon a diplomácia késlekedése miatt indultak-e el 1395-ben a hispániai muzulmán Granada elleni hadjáratukra John of Gaunt vezetése alatt, aki bizonyára tudta, hogy még egy évig nem tudja fegyverben tartani haderejét.

¹⁰³ DOUGDALE I. 128–129.

¹⁰⁴ KURUCZ GYÖRGY: *Guide to Documents and Manuscripts in Great Britain Relating to the Kingdom of Hungary from Earliest Times to 1800*. London 1992. 69. 21174.

Végül pedig kérdéses, hogy a magyar diplomáciát a saját késlekedése miatt terheli-e felelősség abban, hogy a tekintélyes és hadvezetésben gyakorlott nyugati hercegek sorra lemondták a nyugati csapatok vezetését, és fiaiknak adták át ennek a jelentős vállalkozásnak a katonai irányítását, mivel a hadjárat tervezett évére, 1395-re a fontos kompromisszumok árán kialakult törékeny nyugat-európai stabilitás 1396-ra megrendült, így nem állt módjukban a legfontosabb vezetőknek elhagyni országaikat, tartományaikat.